

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w nauce obserwuje się wzmożone zainteresowanie problematyką pokrzywdzonego, jako osoby która poniosła uszczerbek w związku z popełnionym przestępstwem. Zjawisko to jest efektem podejmowanych zamierzeń o charakterze unifikacyjnym w przestrzeni prawnej państw członkowskich Unii Europejskiej oraz objętych systemem Rady Europy, wzrostu znaczenia ruchu obrony praw i wolności obywatelskich, a także świadomości prawnej uczestników postępowania. Śledząc stan rozwoju nauki prawa polskiego, ale też kryminologii, wiktymologii oraz socjologii a także wyniki badań w tych gałęziach wiedzy można sformułować tezę, że w najbliższym czasie tendencja ta będzie się nasilać. Niestety nie są dokładnie znane skutki tych zmian cywilizacyjnych w zakresie procesu karnego.

Począwszy od Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., przegląd kolejnych nowelizacji stanu prawnego prowadzi do wniosku, że ustawodawca stopniowo rozszerza zakres uprawnień pokrzywdzonego w procesie karnym. Najbardziej znaczące w tym zakresie jest zwiększenie uprawnień związane z wejściem w życie nowelizacji z 10 stycznia 2003 r. oraz nowelizacji z 27 września 2013 r. Nieznaczne zahamowanie tej tendencji wynikało z ustawy z 11 marca 2016 r., która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r., przy czym niestety w tej nowelizacji nie wskazano w ogóle przyczyn, które uzasadniałyby ograniczenie roli pokrzywdzonego. Co więcej szereg artykułów w tej materii jedynie przyczynkowo omawia wskazane kwestie a brak kompleksowych opracowań utrudnia przedstawienie zagadnienia w sposób pełny. Przypomnieć należy, że w procesie karnym pokrzywdzony jest stroną jedynie na etapie postępowania przygotowawczego, natomiast już w postępowaniu sądowym stroną nie jest, chyba że uzyska status oskarżyciela posiłkowego czy też oskarżyciela prywatnego. Należy zaakcentować, że zwiększenie uprawnień procesowych uczestników postępowania wzmacnia co prawda ich pozycję w procesie, ale również niestety obniża sprawność samego postępowania, gdyż strony uzyskują instrumenty mogące być wykorzystanymi do obstrukcji procesowej. Właśnie ten czynnik będzie w głównej mierze przedmiotem analizy w niniejszym projekcie, tak aby udzielić odpowiedzi na pytanie, czy zakres gwarancji procesowych dla pokrzywdzonego jest rzeczywiście niezbędny, aby mógł on realizować swój interes w uzyskaniu korzystnego rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu.

Zwiększenie roli pokrzywdzonego można również dostrzec nie tylko w przepisach k.p.k., ale też w przepisach regulujących postępowanie w stosunku nieletnich, postępowanie przeciwko podmiotom zbiorowym, w sprawach dyscyplinarnych czy wobec sprawców wykroczeń. Wstępnie przeprowadzona kwerenda badawcza prowadzi bowiem do wniosku, że pozycja pokrzywdzonego w tych postępowaniach jest różna nie tylko na gruncie wspomnianych postępowań, ale także w porządkach prawnych poszczególnych państw europejskich. Zamiarem uczestników niniejszego grantu jest więc także porównanie uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego w postępowaniach represyjnych w wybranych systemach państw europejskich, a na wstępie ustalenie jak wygląda pozycja pokrzywdzonego w prawie polskim i co więcej czy jego status jest zgodny ze standardem jaki jesteśmy zobowiązani przyjąć z uwagi na implementowane instrumenty unijne. Podjęte badania aktowe, wywiady kwestionariuszowe, analiza statystyczna obrazu postępowania karnego w Polsce pozwoli m.in. na sformułowanie wniosków, co do zgodności polskiego ustawodawstwa ze standardami europejskimi oraz skuteczności ochrony uzasadnionych interesów pokrzywdzonego w prawnopozytywnej regulacji postępowania karnego i innych postępowań o charakterze represyjnym.